

Nieuwsbrief Autarkeia

Van de voorzitter

Een eerste Autarkeia Lezing, met het kersverse bestuur, op 21 maart, het begin van de lente, hoe mooi kan het zijn.

Een nieuwe lente, een nieuw geluid. Maar zeker ook met oude geluiden. Zo komt de Autarkeia lezing op de zaterdagmiddag weer terug! Autarkeia is een plek om te leren en elkaar te ontmoeten, met elkaar in gesprek te raken. We willen ons inzetten voor het open gesprek, het samen nadenken in aansluiting op de verdiepende Autarkeia filosofische

lezingen. Klassiek filosofische lezingen, maar ook lezingen op het raakvlak van filosofie en andere disciplines, publieksfilosofie en lezingen van filosofen die een bijdrage hebben geleverd aan het publieke gesprek. We worden hierbij ondersteund door twee docenten van de faculteit.

We starten een nieuwe rubriek 'Filosofie en het leven van ..', waarin een alumnus vertelt over de rol die filosofie heeft gespeeld en nog speelt in haar/zijn leven. Studiekeuze, loopbaan, levensbeschouwing, maatschappelijk functioneren, van alles kan aan de orde komen. Deze eerste keer is Bas Savenije aan het woord, bestuurslid en penningmeester. Ook nieuw is dat bestuurslid en secretaris Taco Walstra in een nieuwe rubriek ons attendeert op interessante en belangrijke filosofische publicaties. Deze keer: filosofen over ChatTPT.

Verder in deze nieuwsbrief: een uitnodiging voor FUF/Autarkeia borrels, en een verzoek de contributie over te maken. Als cadeautje een link naar een artikel van Kees Hellingman.

Kees Hellingman schreef voor *Filosofie & Praktijk* en bespreking van het recente boek van Brian Klaas: *Macht. Waarom de verkeerde mensen het vaak voor het zeggen hebben en hoe het anders kan*. Zie <https://doi.org/10.5117/FEP.2025.4.012.HELL>.

Maar eerst natuurlijk precieze gegevens van de Autarkeia Lezing op 21 maart.

Lezing Dr Jo van Cauter /Tijs Gersen, Zaterdag 21 maart

Op zaterdag 21 maart zullen Dr Jo van Cauter en Tijs Gersen een lezing geven voor Autarkeia in de **Bibliotheek zaal E1.25 Tielezaal. Inloop om 13:00. Start lezing 13:30.**

Jo de Cauter zal zijn lezing houden over Lorenzo Valla (c. 1407 - 1457). Deze Italiaanse filosoof stond bekend om zijn verdediging van de epicureïsche filosofie en aanvallen op het stoïcisme. Tijdens het grootste deel van zijn leven verbleef hij in Genua en verdiende de kost als secretaris en historicus van koning Alfonso van Aragon, koning van Napels. In die tijd heeft hij verschillende werken gepubliceerd die gelukkig bewaard zijn gebleven. Hij schokte zijn tijdgenoten door zijn kritiek op de ideeën van Cicero. Ook werd hij bekend door zijn latijnse grammatica leerboek *Elegantiae linguae Latinae* dat op vele scholen in heel Europa werd gebruikt.

Lorenzo Valla is ook het onderwerp geweest van een mastercursus waarbij het werk *De Voluptate/On Pleasure* is gelezen. De lezing voor Autarkeia zal ook

Tijs Gersen heeft een masterscriptie afgerond onder supervisie van Jo van Cauter over het werk van een andere humanist: Justitius Lipsius. In tegenstelling tot Valla was Lipsius juist een (neo)stoïcijn. Tijs zal een korte lezing geven over de inhoud van die scriptie.

Contributie

In deze Nieuwsbrief kun je lezen over de plannen van het nieuwe bestuur. De financiële bijdrage van de leden is hiervoor onontbeerlijk. We verzoeken je dan ook vriendelijk de contributie voor 2026 (€ 10 of meer) over te maken naar bankrekening NL37 INGB 0002294471 t.n.v. Autarkeia.

In de ledenvergadering later dit jaar zullen we verantwoording afleggen over de besteding van het geld.

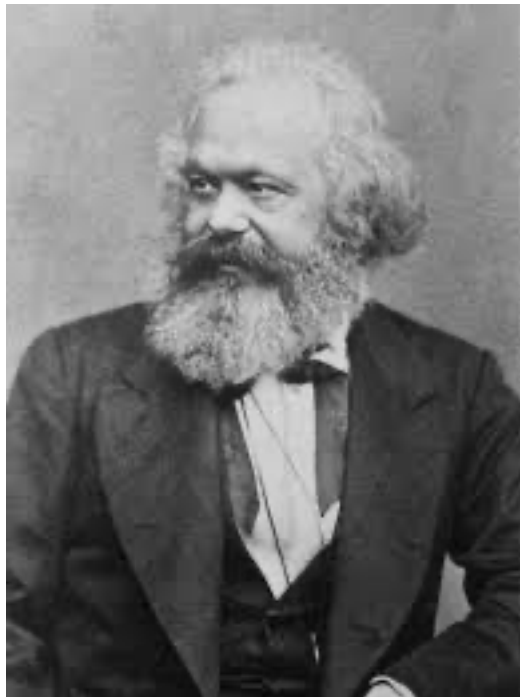
Filosofie en het leven van .. ‘

Bas Savenije

Filosofie en toeval: van Marx naar Carroll

In 1977 studeerde ik af in de filosofie, met logica als specialisatie, aan wat toen nog de Centrale Interfaculteit van de Universiteit Utrecht heette. Mijn studiekeuze was echter niet vanzelfsprekend. Na het gymnasium B koos ik aanvankelijk voor een studie wiskunde,

geheel in lijn met mijn overtuiging dat je moet doen waar je plezier in hebt en waar je goed in bent. Op advies van mijn docent schreef ik mij in aan de Technische Hogeschool (thans Universiteit) Eindhoven, die opleidde tot ingenieur. Al snel bleek echter dat de verplichte technische vakken aan mij niet waren besteed.

Het gevolg was dat ik in 1967 werd opgeroepen voor militaire dienst. Daar raakte ik bevriend met een overtuigd communist, wat ertoe leidde dat ik mij na mijn afzwaaien aansloot bij het Marxistisch-Leninistisch Centrum Nederland. Ik liet mij er met enthousiasme scholen in ‘de leer’. Toen ik weer wilde gaan studeren, viel mij op dat de enige van mijn kameraden die zichtbaar plezier beleefde aan zijn studie, filosofie studeerde. Zonder veel aarzeling besloot ik zijn voorbeeld te volgen.

Studiejaren: van Ayer tot Montague

In het eerste semester bespraken wij als introductie *The Problem of Knowledge* van Alfred J. Ayer. Daarin lazen we dat - om tot kennis te komen - empirisch bewijs en logisch redeneren noodzakelijk zijn. Het boek werkte voor mij verhelderend, maar ook ontregelend: rond de kerst nam ik afscheid van het marxisme-leninisme, zoals een medestudente in diezelfde periode haar christelijk geloof verloor.

Mijn belangstelling ging in het bijzonder uit naar logica en wetenschapsfilosofie. De colleges van Else Barth waren daarbij een blijvende inspiratiebron. Daarnaast koos ik bijvakken die mijn interesse voor formele structuren en taal verder verdiepten: wiskunde natuurlijk en algemene taalwetenschap (Noam Chomsky!). Mijn scriptie schreef ik over de categoriale grammatica van Richard Montague, een onderwerp waarin logica, wiskunde en taal samenkwamen. Mijn studiejaren – ruim zes in totaal – herinner ik mij als intellectueel vormend en ik denk er met genoegen aan terug.

Hoewel ik graag in de wetenschap was gebleven, bleken de mogelijkheden destijds uiterst beperkt. Ik koos daarom voor een loopbaan binnen de universitaire bestuursorganisatie van mijn alma mater. Via functies als beleidsmedewerker, projectleider, afdelingshoofd en interim-manager werd ik uiteindelijk bibliothecaris van de universiteit. Op mijn 61e kreeg ik de gelegenheid om nog enkele jaren algemeen directeur te worden van de Koninklijke Bibliotheek. Sinds 2015 ben ik met pensioen. Terugkijkend heb ik, enkele baaldagen daargelaten, altijd met plezier gewerkt en nooit betreurd dat ik geen academisch filosoof ben geworden.

Filosofie onder de oppervlakte

Betekende dit dat filosofie in de tussenliggende decennia geen rol speelde? Integendeel. Hoewel ik het vak niet systematisch bijhield, was de invloed van mijn opleiding onmiskenbaar. Mijn analytische vaardigheden waren sterk ontwikkeld en ik leek te beschikken over een innerlijk waarschuwingslampje dat begon te knippen zodra iemand een drogredenering poneerde. Tegelijkertijd kon mijn sterke gerichtheid op rationaliteit weerstand oproepen, vooral in mijn beginjaren als leidinggevende. Hier bleek een klassiek inzicht van de Stoa behulpzaam: maak onderscheid tussen wat binnen en wat buiten je macht ligt. Wat veranderbaar is, vraagt om handelen; wat dat niet is, om acceptatie. Het samenstellen van managementteams waarin collega's mijn eenzijdigheid konden compenseren, was een nuttige toepassing van dit inzicht.

In de bureaucratische universitaire bestuursdienst en het enigszins logistiek georiënteerde bibliotheekwezen viel mijn neiging tot conceptueel denken op. Met name de opkomst van digitalisering bood ruimte voor reflectie op verschuivende grenzen en veranderende rollen in de informatieketen. Ik zag mogelijkheden voor de bibliotheek als uitgever en werd een actief pleitbezorger van de Open Access-beweging, die vrije toegankelijkheid van wetenschappelijke informatie nastreeft. Filosofische vorming bleek hier geen luxe, maar een instrument om structurele veranderingen te doordenken.

Ook bij organisatievraagstukken merkte ik hoezeer mijn filosofische achtergrond mij typeerde. De keuze voor een externe adviseur impliceert vaak al de keuze voor een bepaald model van probleemaanpak. Ik zag echter vooral de betrekkelijkheid van modellen en gaf er de voorkeur ze te combineren, te variëren en aan te passen. Dat experimenteren leverde niet altijd succes op, maar het denken in mogelijkheden – eerder dan in vaststaande kaders – beschouwde ik als een verworvenheid van mijn opleiding.

Een hernieuwde ontmoeting

Na mijn pensionering veranderde mijn verhouding tot de filosofie opnieuw. Wat tijdens mijn werkzame leven nauwelijks mogelijk was – het actief bezig zijn met filosofie – werd plotseling een dagelijkse bezigheid. Ik was al jaren een liefhebber van *Alice's Adventures in Wonderland* en geleidelijk was ik verschillende edities gaan verzamelen, vooral vanwege de variëteit aan illustraties. Toen ik mij verdiepte in een biografie van de auteur, Lewis Carroll, ontdekte ik dat hij wiskundedocent was geweest aan de Universiteit Oxford en zich intensief had beziggehouden met logica en taal. Plotseling vielen voor mij verschillende puzzelstukjes op hun plaats: de speelsheid van zijn literaire werk bleek nauw verbonden met zijn werk over formele structuren en dat verklaarde waarom zijn humor mij zo aansprak.

Ik blies het inmiddels sluimerende Lewis Carroll Genootschap nieuw leven in en ben daarvan inmiddels al jaren voorzitter. Tijdens de coronaperiode schreef ik het boek *De logische wereld van Lewis Carroll en wat Alice daar aantrof*, waarin ik onderzoek hoe Carrolls liefde voor logica zijn literaire werk verrijkt. Momenteel werk ik aan een bijdrage over zijn symbolengebruik voor een Engelse bundel over zijn logica.

Daarnaast pakte ik een oude fascinatie op: de Stoa. Het lezen van de stoïcijnen bracht mij uiteindelijk bij Spinoza. Ik volgde een summerschool aan de ISVW en neem nu deel aan een leesgroep die maandelijks bijeenkomst om de *Ethica* te bestuderen. Zo heeft de filosofie, die ooit mijn professionele identiteit had kunnen worden maar dat niet werd, zich alsnog stevig in mijn leven genesteld.

De waarde van filosofische reflectie

Toen wij in de jaren zeventig met twintig eerstejaars begonnen, was ik uiteindelijk de enige die in Utrecht in de filosofie afstudeerde. De filosoof gold destijds als een curiosum. Tijdens sollicitaties werd dat soms expliciet gemaakt. Bij een bank kreeg ik te horen: "Wij zoeken iemand die aanpakt, niet iemand die denkt." Bij het ministerie van OCW merkte men op dat ik bij een probleem niet onmiddellijk enthousiast aan de slag ging, maar eerst nadacht over de meest efficiënte oplossing. Mijn antwoord was dat ik, als dat niet de bedoeling was, de functie niet ambieerde.

Het stemt mij tevreden dat het beeld van de filosofie sindsdien is veranderd. Mede dankzij de opkomst van publieksfilosofie wordt de waarde van filosofische reflectie in organisaties en samenleving tegenwoordig breder erkend. Mijn eigen loopbaan vormt van dat nut wellicht een bescheiden illustratie.

Filosofische nieuwtjes

Oud docent Rob van Gerwen verzorgt een aantal cursussen: <http://www.consiliumphilosophicum.nl/index.shtml>

Hij was vele jaren verbonden aan de universiteit en is auteur van een hele serie boeken over filosofie en cultuur. Zie verder zijn website voor meer informatie.

De faculteit organiseert regelmatig een filosofisch cafe in Cafe Hofman. De eerstvolgende vindt plaats op 31 maart om 20:30 met Robert Vinkesteyn over De taal van melancholie

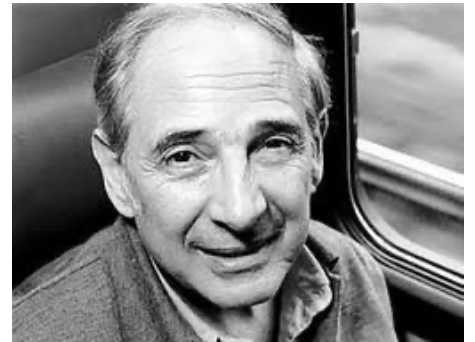

De FUF organiseert iedere tweede woensdag van de maand een borrel in de Stichtse Taverne in de Twijnstraat. Die bijeenkomsten zijn expliciet ook voor leden van Autarkeia. Aanvang is om 20:00

Recent verschenen publicaties

Taco Walstra

Afgelopen September overleed taalfilosoof John Searle op 93 jarige leeftijd. Tot op zeer hoge leeftijd was hij nog actief aan de Berkeley universiteit waar hij zijn ideeën bleef onderwijzen. Waarschijnlijk is hij het meest bekend geworden met zijn boek *Intentionality* uit 1983 waar hij het beroemde *Chinese Room*

experiment uitlegde. Heel kort samengevat, een persoon in een afgesloten ruimte krijgt briefjes met Chinese tekst en moet die vertalen met behulp van een heel grote bibliotheek en de vertaling daarna via een brievenbus weer naar buiten werpen. De vraag is of die persoon Chinees begrijpt. Het antwoord is natuurlijk negatief en daarmee wilde Searle aantonen dat computers geen intentionaliteit hebben; geen dieper inzicht in wat ze doen. Er valt het nodige aan te merken op de Chinese Room argumenten, en er zijn ook talloze artikelen over geschreven, maar het blijft intrigeren en heeft uiteraard een direct verband met de huidige ontwikkelingen op AI gebied, met name *Large Language Models*, waarvan ChatGPT een voorbeeld is.

Houden filosofen zich daar mee bezig vroeg ik me af. Een (onvolledig) overzichtje van een paar artikelen die er afgelopen 2 jaar zijn verschenen op dit gebied. Mocht je die artikelen willen lezen en tegen een betaalmuur aanlopen, mij even een mail sturen, dan stuur ik ze toe.

Uiteraard zijn er verschillende filosofische kanten aan ChatGPT (vervelend dat men altijd die term gebruikt, terwijl er meerdere systemen bestaan die met dezelfde techniek werken). Een eerste is bijvoorbeeld auteurschap.

Rene van Woudenberg et al (2024) Authorship and ChatGPT: a conservative view, Philosophy and Technology 37(34), is een aardig artikel dat over auteurschap gaat waarin ze verdedigen dat ChatGPT niet een auteurschap kan claimen omdat het systeem geen illocutionaire speech acts mogelijkheid heeft en ook geen intentionaliteit heeft. Jazeker, daar hebben we hem weer. De geest van Searle waart nog rond op de VU. Jammer is dat de auteurs volkomen

voorbij gaan aan de berg theorieën die over auteurschap de afgelopen decennia zijn geschreven en die vooral John Locke of Mill als uitgangspunt nemen. Los daarvan, sluit het artikel wel aan bij mijn eigen ervaringen met ChatGPT.

Een verwant artikel dat nog in “ArXiv” fase is (d.w.z. nog niet gepubliceerd in een tijdschrift), is *Goldstein Simon, Levinstein B.A. (2024), Does ChatGPT have a mind?* Zij zijn van mening dat we een conclusie over LLM’s nog even moet opschorten. Interne representaties zijn robuust, maar zeggen nog niet alles over intentionaliteit. Een van de vragen die de auteurs trachten te beantwoorden is: *if the only inputs to a language model are strings of text, rather than rich perceptual experiences or feedback from motor actions, how can language models understand prompts about the external world?* Het antwoord lijkt nee te zijn, maar er zijn nogal wat mensen die urenlange gesprekken hebben met ChatGPT (met regelmatig negatieve gevolgen) waarbij je zou kunnen concluderen dat ChatGPT de Turing Test glansrijk doorstaat.

Nog een intrigerende titel: *Townsen Hicks, Michael, et al (2024), ChatGPT is bullshit, Ethics and Information Technology vol 26 (38)*. Die term bullshit slaat op de betekenis die Harry Frankfurt eraan heeft gegeven in zijn ludieke, maar interessante lezingen (On Bullshit, nog wel ergens op internet te vinden). Conclusie: “the models are in an important way indifferent to the truth of their outputs”. Ook Laura Gorrieri van de universiteit van Torino in *Ethics and Information Technology vol 34(1), 2024* komt grappig genoeg tot diezelfde conclusie: ChatGPT is “bullshit” (in de betekenis van Frankfurt).

Bovenstaande artikelen hebben een wat negatieve houding tegenover LLM’s in verschillende opzichten, maar niet iedereen is zo negatief. Vanuit feministische hoek hoor je ook wel andere geluiden. In *Posthuman Creativity: Unveiling Cyborg Subjectivity Through ChatGPT* van Dave Yan in Vol 31(2), *Qualitative Inquiry*, worden mogelijkheden onderzocht in het verlengde van het cyborg concept van Haraway. Het gaat hier vooral om de mogelijkheid die ChatGPT geeft om een heroriëntering van het denken te bewerkstelligen om zo de “ander” te worden.

Intrigerend artikeltje.

Bovenstaande reeks is slechts een tipje van de enorme stortvloed aan artikelen over ChatGPT. Het geeft in ieder geval aan dat filosofen nog niet zonder werk zitten.

Taco Walstra (t.r.walstra@uva.nl)

AGENDA

11 maart en 13 mei: FUF + Autarkeia borrel in de Stichtse Taveerne, om 20:00 uur, in de Twijnstraat in Utrecht. Alle leden welkom!

21 maart: lezing Jo van Cauter in Bibliotheek Zaal E.1.25 (Tielezaal). KOMT ALLEN!!!

31 maart, 28 april en 26 mei: Filosofisch cafe in Cafe Hofman. Aanvang: 20:30 (zie: <https://www.uu.nl/organisatie/departement-filosofie-en-religiewetenschap/agenda/publieksactiviteiten-filosofie>)

15 april: Studium generale, Utrechtse nacht van de filosofie: <https://www.uu.nl/agenda/studium-generale-utrechtse-nacht-van-de-filosofie-1>